

Historični seminar 6

Uredili

Katarina Keber in Katarina Šter

Ljubljana 2008

HISTORIČNI SEMINAR 6

Uredniški odbor Katarina Keber, Katarina Šter, Mojca Žagar Karer

Znanstvena monografija je recenzirana.

Uredili Katarina Keber in Katarina Šter

Jezikovni pregled Mojca Žagar Karer in Helena Dobrovoljc

Oblikovanje Milojka Žalik Huzjan

Prelom Brane Vidmar

Založnik Založba ZRC, ZRC SAZU

Zanj Oto Luthar

Glavni urednik Vojislav Likar

Način dostopa (URL): <http://hs.zrc-sazu.si/eknjiga/>

ISBN tiskane izdaje: 978-961-254-059-3

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.85(082)

930.1(082)

HISTORIČNI seminar 6 [Elektronski vir] / uredili Katarina Keber in
Katarina Šter. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008

ISBN 978-961-254-060-9

I. Keber, Katarina

237890816

© 2008, Založba ZRC, ZRC SAZU

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic (copyrighta).

Veronika Deseniška – nesrečne ljubezni in prepovedane poroke v srednjem veku

MOJCA KOVAČIČ*

IZVLEČEK

Avtorica na primeru Veronike Deseniške in Friderika II. Celjskega govori o splošno uveljavljenem mnenju o porokah v srednjem veku. Skozi članek predstavi cerkvene in laične poglede na poroko ter zakone, ki so urejali poroko in zakonsko zvezo.

KLJUČNE BESEDE

Veronika Deseniška, Friderik II. Celjski, celjski grofje, poroke, srednji vek

ABSTRACT

The author dealt with common prevailing opinion about marriages in the Middle Ages. The main subject of the article are forbidden and from the parents's side forbidden marriages. The problem is more exactly explained on the example of Veronika of Desinic and Friderik II. of Cilli.

KEY WORDS

Veronika of Desinic, Friderik II. of Cilli, Counts of Cilli, marriages, Middle Ages

Znameniti aforizem *Bella gerant alii! Tu, felix Austria, nube, | nam quae Mars aliis, dat tibi regna Venus!*,¹ ki ga sicer pripisujejo madžarskemu kralju Matiji Korvinu (1440–1490),² nas opozarja, da so bile tako vojne kot poroke v srednjem veku predvsem stvar diplomacije. Čeprav se ta misel nanaša na pametne in premišljene poroke Habsburžanov, ne gre domnevati, da je bilo tako samo med avstrijskim plemstvom. Pravilna izbira poročnega partnerja ali, bolje rečeno, žene je bila izjemno pomembna tudi med plemstvom, ki je živelo in delovalo na slovenskih tleh. Ženska je bila namreč tista, ki je pri tej

* Dr. Mojca Kovačič, zgodovinarica, Ulica Pohorskega bataljona 19, 3214 Zreče
mojca.kovacic@siol.net

¹ *Vojskujejo naj se drugi! Ti, srečna Avstrija, se poročaj, | kajti kraljestva, ki jih drugim daje Mars, dobiš ti od Venere!*; navedeno po: Pohl, *Habsburžani*, str. 100.

² Freed, *Noble Bondsmen*, str. 181.

zadevi odigrala »glavno vlogo«, saj so številne rodbine ravno z njihovo pomočjo tkale politične vezi. In to tako s porokami lastnih hčera kot tudi s primožitvijo pomembne plemkinje na svoj dvor. Poroka z dedinjo je nedvomno pomenila povečanje družinskega ozemlja, kar je imelo za posledico tudi večjo gospodarsko in politično moč.

Kot je razvidno iz naslova, bom v prispevku govorila o Veroniki Deseniški. Vendar bom, še preden se podam v ozadje njene usode, nekaj besed namenila takratnemu, splošno uveljavljenemu mnenju o porokah. Najprej se bomo seznanili s cerkvenimi in laičnimi pogledi na poroko, nato pa si bomo natančneje pogledali še zakone, ki so urejali poroko in zakonsko zvezo.

Cerkveni pogledi na poroko

Devištvo v zgodnjem krščanstvu sicer ni bilo obvezno, ampak je bilo priporočljivo in je predstavljalo krščanski način življenja. *Glede deviških nimam Gospodovega naročila, dajem pa nasvet, ker sem prejel milost od Gospoda, da sem vreden zaupanja. Mislim, da je to dobro zaradi sedanje stiske – da je namreč dobro, če človek živi tako.*³ Poroko je sv. Pavel sicer dovolil, a je bila bolj popustitev mesnim užitek. *Če pa se ne morejo obvladati, naj se poročijo, ker je boljše skleniti zakon kakor plameneti.*⁴ Vsekakor pa se je bilo bolje poročiti, kot živeti v prešuštvu oziroma na kak drugačen pohoten način. *Za človeka je dobro, da se ženske ne dotika. Ker pa obstaja nevarnost nečistovanja, naj ima vsak svojo ženo in vsaka naj ima svojega moža.*⁵ Prav tako argument, da je ženska moškemu potrebna samo kot pomoč pri razmnoževanju, v prvih letih krščanstva ni stal v ospredju. *In spet, poročiti se samo zaradi ustvarjanja potomstva, da naše ime ne bo izginilo in da bomo imeli nekoga, ki bo skrbel za nas na stara leta oziroma da bo nekdo prevzel naše premoženje, je višek neumnosti.*⁶ Celo samomor se jim je zdel boljši od poroke. Tako je Juvenal zapisal: *Nedvomno moraš biti duševno moten. Postumus, ali se nameravaš poročiti? Povej mi, kakšna besnost, katera kača te je napeljala v to norost? Kako moraš biti v njeni oblasti, ko pa so vrvi tako poceni in tako številne, ko so okna tako na široko odprta in povsem dovolj*

³ Sv. Pavel, 1 Kor 7,25–26, *Sveto pismo*, str. 1711.

⁴ Sv. Pavel, 1 Kor 7,9, *Sveto pismo*, str. 1711.

⁵ Sv. Pavel, 1 Kor 7,1–2, *Sveto pismo*, str. 1711.

⁶ Sv. Hieronim, *Against Jovinian*, 18: *Then again, to marry for the sake of having children, so that our name may not perish, or that we may have support in old age and leave our property without dispute, is the height of stupidity* [...]. Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 72.

visoka, da skočiš z njih, ko je Emilijanov most praktično na tvojem dvorišču?⁷ Cerkevni očetje so togo sledili tem načelom in so mlade device in vdove na vso moč odvrčali od poroke. V sklopu tega pa so seveda branili tudi celibat moških, saj sta po njihovem mnenju družina in žena moškega le ovirali pri njegovi poti k dosežku duhovnega in duševnega vrhunca. Sv. Hieronim (ok. 342–420) je menil, da se je vsak pameten moški izogibal poroki, saj se ni mogel zbrati pri pisanju knjig in obenem še skrbeti za ženo. Žene so po njegovem mnenju zahtevale vse mogoče ugodnosti, *dragocene obleke, zlato, dragulje, drage predmete, služkinje, vse mogoče pohištvo in pozlačene kočije*.⁸ Hrepenele so po neprestani pozornosti in vsaka moževa odločitev jih je užalila. Nemogoče je bilo zagotoviti njihovo zvestobo, saj so lepe ženske privabljal cel kup ljubimcev, medtem ko so jih grde neprestano iskale. Poročiti se je bilo tudi izjemno tvegano, saj moški nikoli ni vedel, kakšno ženo bo dobil. Vse kupljene živali so bile namreč najprej preizkušene in nato kupljene: *žena pa je edina stvar, ki se je prej ne pokaže, saj obstaja velik strah, da ne bo ugajala*.⁹ Moškimi, ki so si želeli nekoga, da bi skrbel zanje med boleznijo, je svetoval, naj si namesto žene raje priskrbijo služabnika ali prijatelja. Pameten moški v mislih tako ali tako ni bil nikoli sam. Glede otrok jim je pisec položil na srce, da ne bodo prinesli nič drugega kot golo razočaranje.¹⁰

Cerkev se je sčasoma začela vse bolj zavedati slabosti človekovega mesenega poželenja in je poroko v 8. stoletju spremenila v zakrament. Tako so bili zdaj odnosi med moškim in žensko znotraj zakona (v primerjavi z vsemi drugimi odnosi zunaj tega okvira) povzdignjeni od greha k svetosti. Glede na to, da je zakon postal zakrament, je Cerkev postopoma oblikovala tudi primerne poročne norme, zakone in običaje. Nekje od 11. stoletja naprej so se vsa vprašanja, ki so se dotikala poročnih zadev, obravnavala na cerkvenih sodiščih. Kleriki so izoblikovali pozitivno teorijo o poroki, katere edini namen je bil

⁷ Juvenal, Satire VI, Samomor proti poroki: 28–32: *Surely you used to be sane. Postumus, are you taking a wife? Tell me what Fury, what snakes, have driven you on to this madness? Can you be under her thumb, while ropes are so cheap and so many. When there are windows wide open and high enough to jump down from. While the Aemilian bridge is practically in your back yard?* Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 25 in 26.

⁸ Sv. Hieronim, Against Jovinian, 12: [...] *costly dresses, gold jewels, expensive items, maidservants, all kinds of furniture, litters and gilded coaches* [...]. Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 70.

⁹ Sv. Hieronim, Against Jovinian, 13: [...] *are first tried and then bought: a wife is the only thing that is not shown before she is married, for fear she may not give satisfaction*. Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 71.

¹⁰ *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 11.

rojevanje otrok. V veliko oporo so jim bili številni odlomki iz Nove zaveze, ki so jih začeli navajati v ta namen.¹¹

Zakonska zveza je kljub temu še vedno pomenila drugorazredni način življenja, a po mnenju teologov se je bilo le tako mogoče izogniti grešnim dejanjem. Devištvo in askeza sta še naprej predstavljala najvišji krščanski ideal.¹²

Ustvarjenje potomstva in partnerstva med možem in ženo je postala tako edina pozitivna naloga zakonskega življenja. A tovarištvu med zakoncema so si teologi predstavljali tako, da je mož gospodar svoje žene. Zatekali so se k besedam sv. Pavla: *Žene naj bodo podrejene svojim možem kakor Gospodu, mož je namreč glava ženi, kakor je Kristus glava Cerkvi: on, odrešenik telesa. In kakor je Cerkev podrejena Kristusu, tako naj bodo v vsem žene možem. Možje, ljubite svoje žene, kakor je Kristus vzljubil Cerkev [...]*¹³ Kot vidimo, so tukaj potegnili vzporednice med odnosom moža in žene ter med odnosom Kristusa in Cerkve. To pa je pomenilo, da so imeli zakonsko zvezo za nerazdružljivo, kot je bila tista med Kristusom in njegovimi ovčicami.

Obstajali so tudi takšni pisci, ki so si ljubezen in partnerstvo predstavljali malo drugače. Tako je na primer Peter Lombard v 12. stoletju razlagal, zakaj je bila ženska ustvarjena iz Adamovega rebra in ne iz katerega drugega dela njegovega telesa. Če bi ženska nastala iz njegove glave, bi to pomenilo, da mu lahko vlada. Če bi nastala iz Adamove noge, bi to pomenilo, da mu mora služiti. Dejstvo, da ni niti moževa gospodarica niti njegova sužnja, si lahko razlagamo s tem, da je nastala iz Adamovega rebra. Zato ji je moral mož pustiti prostor ob sebi in je moral imeti svojo ženo za enakovredno partnerico. Odnos

¹¹ Shahr, *The Fourth Estate*, str. 65 in 66.

¹² Tako sta na primer cesar Henrik II. in njegova žena Kunigunda predstavljala idealen zakonski in cesarski par, saj sta ostala brez otrok. Kmalu po Henrikovi smrti (um. 1024) so cesarja sprejeli v liturgijo in njegov lik je zaživel v veliko legendah. V ospredje so postavljali prav dejstvo, da je ostal brez otrok, kar so razlagali kot junaško krepost. Njegova žena Kunigunda (um. 1033) je bila pomembna vladarica, ki je leta 1017 ustanovila samostan Kaufungen, v katerega je po moževi smrti vstopila tudi sama. Dejstvo, da ni rodila nobenega otroka, je bilo vzrok za nastanek veliko legend, ki govorijo o Jožefovem zakonu Henrika in Kunigunde, o božji sodbi, ki se ji je morala podvreči. Da bi Kunigunda dokazala svojo nedolžnost, je namreč morala iti čez žareče lemeže. S tem, da je pri tem ostala nepoškodovana, je dokazala, da je nedolžna. Preizkušnja z lemeži s svojim sporočilom o zvestobi, kreposti, dvomu, obrekovanju in nasilju je pospeševala Kunigundino češčenje. Kunigunda je bila kanonizirana leta 1200. Cerkev je torej zelo povzdigovala njen zakon, kar dokazuje, da je bilo ostati brez otrok, kadar je bila vzdržnost prostovoljna in obojestranska, velik ideal. Zakonca sta se raje odločila, da bosta živela samo za Boga. Till, *Hema Krška*, str. 26 in 27.

¹³ Sv. Pavel, Ef 5,22–25, *Sveto pismo*, str. 1748.

med zakoncema je moral temeljiti na ljubezni. Podobnega mnenja je bil tudi Humbert de Romans, ki je šel še dlje, saj je trdil, da je žena moževa tovarišica in pomočnica, kar se vidi iz tega, da je bila ustvarjena iz njegovega rebra, in to v samem Raju in ne iz prsti kakor Adam. Celo Tomaž Akvinski je opisal zakonsko zvezo kot unijo dveh src, ki se ne moreta razdvojiti. Po njegovem mnenju je bila zveza med možem in ženo največje prijateljstvo. In glede na to, da prijateljstvo ne more preživeti brez določene stopnje enakovrednosti, je trdil, da mora biti zakon monogamen, kajti znano je bilo, da so ženske v mnogomoštvu navadno sužnje. Pod vplivom Aristotela je zagovarjal poroko kot nekaj povsem naravnega.¹⁴ A ne glede na to je bila ženska v njegovih očeh še vedno le sredstvo, s pomočjo katerega je moški prišel do otroka. *Žensko je bilo potrebno ustvariti povsem zaradi razlogov, ki jih navaja Sveto pismo, in sicer kot pomoč možu; vendar ne kot pomoč pri katerem koli delu, kot so nekateri trdili, zakaj kadar gre za navadno delo, običajno moškemu pomaga neki drug moški in ne ženska; temveč zgolj kot pomoč pri razmnoževanju.*¹⁵

Vendar nihče izmed piscev ni zagovarjal stališča, da je bil namen spolnih odnosov v zakonski zvezi užitek in da je imela ljubezen med možem in ženo, o kateri so pisali, kar koli opraviti s spolnostjo. Globok gnus Cerkve do spolnosti je poudaril že Odon iz Clunija z izjavo, da je Cerkev videla v spolnosti enega izmed načinov, s katerim si je hudič skušal zagotoviti prevlado nad človeštvom.¹⁶ Spolnost je bilo treba razumeti kot nujo za spočetje otrok in še zdaleč ne kot predajanje spolnim užitek, katerih se je bilo treba bati in se jim izogibati. John Bromyard, angleški dominikanec, je poroko označil kot *dosmrtno brzdanje strasti*, ki je bilo občasno prekinjeno z resnimi poskusi zanositve.¹⁷ To grajanje spolnih odnosov zaradi užitkov je bilo skladno tako z mišljenjem, da je bila vzdržnost že sama po sebi velika vrednota, kot tudi s krščanskim odporom do spolne morale sočasne laične družbe.¹⁸ Glede na to so cerkveni pisci, že od Avgušтина naprej, spolno slo odmerjali kot strup v lekarnah, ki je bil v zelo majhnih odmerkih lahko celo zdravilen.¹⁹ Sv. Avguštin (354–430), ki je imel izredno mo-

¹⁴ Shahar, *The Fourth Estate*, str. 67 in 68.

¹⁵ Tomaž Akvinski, *Summa Theologica* 13, vprašanje 92, člen 1: *It was absolutely necessary to make woman, for the reason Scripture mentions, as a help for man; not indeed to help him in any other work, as some have maintained, because where most work is concerned man can get help more conveniently from another man than from a woman; but to help him in the work of procreation.* Prevedeno in navedeno po: *A History of Women* II, str. 284

¹⁶ Duby, *Medieval Marriage*, str. 16.

¹⁷ Brundage, *Law, Sex, and Christian Society*, str. 503.

¹⁸ Shahar, *The Fourth Estate*, str. 68.

¹⁹ Kozinc, *Ženske iz vatikanske zakladnice*, str. 84.

čan vpliv na srednjeveške krščanske filozofe, je zagovarjal stališče, da spolni odnosi, ki niso vodili k zanositvi oziroma se niso izvajali s tem namenom, niso bili nič drugega kot pohota, ki je izvirala iz izvirnega greha. Kot taki pa so bili kristjanom prepovedani. Gratian, ki je živel nekje v 12. stoletju, je zapisal, da lahko celo moža, ki je preveč zagret ljubimec svoje žene, označimo za prešuštnika. Tolmač njegovega pisanja, Huguccio, pa je šel še dlje, saj je bil po njegovem mnenju vsak užitek med spolnimi odnosi, čeprav namenjen razmnoževanju, greh.²⁰

V luči tega mišljenja so teologi in kanoniki zavračali tudi vsakršno uporabo kontracepcije med spolnimi odnosi znotraj zakonske zveze, vsakršen način spolnih odnosov, ki ne bi povzročil zanositve in enako tudi vsakršen nenaraven spolni odnos. Nedvomno je v srednjem veku ženska veljala za tisto, ki je hrepenela po spolnih nasladah. Kajti ženska, večna zapeljivka svetnikov in asketov, ni moškega zavajala v skušnjavo le s tem, da mu je hotela vladati in ga vodila k polomu, temveč ga je izkoriščala tudi v tem smislu, da je zadovoljila svoje spolne želje.

Kaj so o poroki menili laiki?

Tudi iz laične literature je razvidno, da je zakonska zveza zasedala izjemno pomembno in osrednjo vlogo v posameznikovem življenju in družbi. Vendar so le maloštevilna dela opisovala poroko kot vir sreče in jo povezovala z ljubeznijo. Zelo redke so namreč tiste zgodbe, ki imajo srečen konec in kjer sta mož in žena živela srečno do konca svojih dni. Prej nasprotno.

Zagotovo so bili zakonski pari, kot sta bila Christine de Pizan in njen mož, bolj redki. *Tako je bilo tudi v tvojem zakonu, saj ti je mož v celoti ustrezal, da boljšega ne bi mogla zahtevati; nihče se, po tvojem mnenju, ne bi mogel z njim kosati v dobroti, milini, zvestobi in nežni ljubezni.*²¹ Iz opisov njunega odnosa lahko razberemo, da je ta zveza temeljila na naklonjenosti, pozornosti in medsebojnem spoštovanju. V nekem odlomku nas je Christine de Pizan seznanila z moževo nežnostjo, ki ji jo je izkazal na njuno poročno noč, ko je bila stara šele petnajst let, medtem ko je bil on pri svojih štiriindvajsetih že mlad mož. Na to noč se ji še ni hotel približati, saj je hotel, da se je na njegovo navzočnost sprva privadila. Šele čez nekaj dni jo je hrepeneče poljubil in ji obljubil, da ga je Bog ustvaril samo zato, da je dober do

²⁰ Shahaar, *The Fourth Estate*, str. 69.

²¹ Pizan, *Knjiga o mestu dam*, str. 158.

nje. Skozi leta njunega zakona sta se ljubezen in naklonjenost med njima stopnjevala do te stopnje, ko sta želela postati eno in si biti bliže, kot sta si brat in sestra, in sicer tako v dobrem kot slabem. V eni izmed svojih balad nam Christine de Pizan znova opiše ljubezen in zvestobo svojega moža. Nikoli ji ni lagal. Vedno jo je v vsem podpiral, pa naj je zabavala prijatelja, pela, plesala ali se smejala.²²

Veliko pogosteje pa so laiki podobno kot kleriki o poroki pisali negativno, pri čemer je bila glavna tarča seveda ženska. Temu se ne gre čuditi, saj je na njihovo pisanje največkrat vplivala prav cerkvena literatura. Nekatere od idej, kot je bila na primer tista, da je za filozofa bolje, če ostane samski, so se neprestano razvijale med srednjeveškimi avtorji. Po mnenju Giovannija Boccaccia je tudi Dantejeva žena motila filozofovo razmišljanje. Petrarca pa je v pismu, ki ga je napisal v tolažbo svojemu prijatelju, ki je ravnokar izgubil ženo, našteval vse nadloge, ki so spremljale zakonsko zvezo in katerih se je zdaj končno rešil.²³ Tudi Geoffrey Chaucer je v svojem delu *The Wife of Bath*, ki sicer povečuje poroko, povzel številne cerkvene teze, kot so tiste o izvrstni vrlini devišтва, vzdržnosti in glavnem namenu vsakega zakona – rojevanju otrok.²⁴

Primer Abelarda (1079–1142) in Heloize (1101–1164) se od drugih razlikuje po tem, da v njunih pismih ni mogoče zaslediti poniževanja žensk, pa čeprav je polno negativnih pogledov na poroko.

Kar nekaj pesmi²⁵ in drugih zgodb je opisovalo tegobe, ki jih je zakonski stan povzročil moškemu. Zelo razširjene so bile zgodbe (t. i. *fabliaux*) s humoristično vsebino, katerim je bil lahko, ne pa nujno, dodan še moralni nauk. Pogosto so jih v svoje pridige vključevali tudi pridigarji.²⁶ Tukaj ni šlo več za odvrčanje ljudi od poroke, temveč bolj za orisovanje negativne slike zakonske zveze, kar je v največji meri pomenilo prikazovanje negativne podobe ženske. V njih je bila ženska zvijačnost sama po sebi umevna, zakonsko življenje pa veliko mučenje za moškega. *Vsak, ki se torej želi žrtvovati na oltarju poroke, bo moral veliko prenesti. Neštetokrat, podnevi in ponoči, bo trpel*

²² Shahr, *The Fourth Estate*, str. 73.

²³ Shahr, *The Fourth Estate*, str. 73.

²⁴ Glej: Geoffrey Chaucer, *The Wife of Bath*, po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 198–222.

²⁵ Ena takih je tudi pesem *Against marrying* (*De coniuge non ducenda*), napisana med letoma 1222 in 1250, ki je morala biti precej razširjena, saj se je ohranila v petinpetdesetih rokopisih. Glej: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 125–129.

²⁶ Odlomki nekaterih od njih (*The book of wiles of women – El libro de los enganos e los asayamientos de las mugeres – iz leta 1253; Gautier le Leu, The widow – La veuve – iz 13. stoletja; Jacques de Vitry, Pridiga 66, v: Sermons for all – Sermones vulgares – nekje med 1170 in 1240*) so objavljeni v: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 130–147.

brez odmora in bo neusmiljeno mučen. Zares verjamem, da je ta muka veliko hujša od pekla, z vsemi verigami, ognjem in orožjem.²⁷ Moški se je ujel v past, saj je moral skrbeti za otroke in gospodinjstvo, čeprav je bilo to samo žensko opravilo. Na splošno rečeno, je bila ženska vloga v vsakem zakonu namenjena le temu, da je iz skupnega življenja naredila pravi pekel.²⁸ *Ti si zlobna vlačuga in prav nič ti ne zaupam. Zli duhovi so me prisilili k poroki. Ah! Ko bi vsaj verjel Teofratu, saj se potem ne bi nikoli poročil. On pravi in svoje trditve ponovno potrди v knjigi Aureolus (ki bi bila zelo primerna kot učbenik v šoli), da se noben pameten moški ne poroči, pa naj bo žena lepa ali grda, bogata ali revna, saj je zakonsko življenje zelo neprijetno, polno trpljenja in problemov, preprirov in pretepev, ki so seveda posledica ponosa bedaste ženske.*²⁹

V teh satirah je bila poročena ženska navadno prikazana kot gospodovalna, namenoma neposlušna svojemu možu, prepirljiva, ukazovalna, zainteresirana za druge moške, raztresena, ljubosumna, lena, zanemarljiva do svojega doma in popustljiva do služabnikov, ki so zaradi nje postali nemarni. *Ženska ura me resnično spravlja ob živce, saj se njen prepirljivi hrup ne ustavi niti za trenutek. Jezik prepirljive žene se nikoli ne naveliča vmešavati v pogovore. Preglasi celo cerkvene zvonove. Godrnjava ženska se sploh ne obremenjuje, ali so njene besede pametne ali neumne, samo da se njen glas sliši.*³⁰ Pripisovali so ji tudi lahkomišelnost, muhavost, sleparstvo in hinavščino. Znala je zaigrati nedolžno žrtev, da je od svojega moža lahko dobila, kar je hotela. Kakor koli že, vedno je bila zmagovalka in vedno je ona vlekla

²⁷ Jehan le Fèvre, The Lamentations of Matheolus, The Dominating Clock: [...] *So anyone who wishes to immolate himself on the altar of marriage will have a lot to put up with. Fifteen times, both day and night, he will suffer without respite and he will be sorely tormented. Indeed, I believe that this fortune is worse than the torments of hell, with its chains, fire, and iron.* Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 178.

²⁸ Shahar, *The Fourth Estate*, str. 77.

²⁹ Jean de Meun, Le roman de la rose, The Jealous Husband: [...] *You are wicked harlot, and I can have no confidence in you. The devils made me marry. Ah! If I had believed Theophrastus, I would never have married a wife. He considers no man wise who takes a wife in marriage, whether she is beautiful or ugly, poor or rich, for he says, and affirms it as true in his noble book, Aureolus (a good one to study in school), that married life is very disagreeable, full of toil and trouble, of quarrels and fights that result from the pride of foolish women.* Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 150.

³⁰ Jehan le Fèvre, The Lamentations of Matheolus, The Dominating Clock: *This female clock is really driving me mad, for her quarrelsome din doesn't stop for a moment. The tongue of a quarrelsome wife never tires of chiming in. She even drowns out the sound of the church bell. A nagging wife couldn't care less whether her words are wise or foolish, provided that the sound of her own voice can be heard.* Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 178.

svojega moža za nos. Od časa do časa pa se je v teh zgodbah pojavila kakšna žena, ki je sčasoma le sprejela moževo avtoriteto.³¹

Spolnosti so laiki v primerjavi s cerkveno literaturo pripisovali dokaj pomembno funkcijo in jo predstavljali kot vir zabave. *In poveji mi tudi, s kakšnim namenom so bili ustvarjeni spolni organi*, se je spraševal Geoffrey Chaucer. *Seveda zaradi naravnih potreb, a prav tako tudi za užitek pri razmnoževanju. Zakaj pa bi v knjigah pisalo, da morajo moški opraviti dolžnosti, ki jih imajo do svojih žena? In s čim drugim bi lahko te dolžnosti opravili, če ne s svojim majhnim instrumentom?*³² Prav tako ni mogoče v posvetni literaturi najti nobenega namiga o tem, da bi bil edini namen spolnega odnosa zanositev. Tukaj se je veliko pogosteje govorilo o spolnem nagonu in spolnem užitku, ki so ga priznavali tako moškim kot ženskam.³³

Zakoni, ki so urejali poroko in zakonsko zvezo

Kljub dejstvu, da je v miselnosti srednjeveškega človeka zakonska zveza veljala za manj vredno kot kaka druga zveza znotraj družine, ne gre dvomiti, da je bila izredno pomembna pri oblikovanju družinskih odnosov. Zakonski par je bil temelj in začetek družine in rodu.³⁴

Pomembnost te zveze nam dokazujejo tudi zelo natančno izdelani zakoni, na katerih je temeljila institucija poroke. V srednjem veku je poročna vprašanja v največji meri urejalo kanonsko pravo, medtem ko so bili premoženjski odnosi med možem in ženo urejeni na podlagi pogodbe (*pactum conjugale*), ki sta jo med seboj podpisali dve plemiški družini. Na podlagi te pogodbe je ena družina oddala, druga pa prejela neko žensko. Poročna pogodba je bila bistvenega pomena

³¹ Shahar, *The Fourth Estate*, str. 77.

³² Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales*, *The wife of Bath's Prologue: And tell me also, what was the intention / In creating organs of generations [...] That's to say, for necessary function / As much as for enjoyment in procreation [...] Why else is it set down in books, that men / Are bound to pay their wives what's due to them? / And with whatever else would he make payment / If he didn't use his little instrument?* Prevedeno in navedeno po: *Woman Defamed and Woman Defended*, str. 202.

³³ Shahar, *The Fourth Estate*, str. 78.

³⁴ Srednjeveško pravo je razlikovalo med rodbino, ki je predstavljala skupnost oseb v rodu, in med družino, ki je bila skupnost tistih oseb, ki so živeli v skupnem gospodinjstvu. Rodbina v širšem smislu so bili vsi sorodniki, ne glede na to, ali so živeli in gospodarili skupaj ali ne. Rodbino v ožjem smislu pa so tvorili le tisti sorodniki, ki so živeli in gospodarili skupaj. Družino so sestavljali člani rodbine v ožjem smislu in druge osebe, ki niso bili sorodniki, temveč so bili vključeni kot delovna sila. Tako so bili družinski člani tudi hlapci in dekle. Vilfan, *Pravna zgodovina*, str. 248–250.

za prihodnost obeh družin. Glede na to, da je bila odločitev preveč pomembna, da bi jo sklenila prihodnja mož in žena sama, so za njo navadno poskrbeli tisti, ki so bili za družino tudi odgovorni.³⁵ To vlogo je največkrat prevzel oče ali skrbnik ženina oziroma neveste.

Cerkev je že zgodaj začela različne poskuse, da bi glede zakonske zveze uveljavila nekatera temeljna načela cerkvene doktrine, vendar je resnično življenje povsod po Evropi še dolgo ubiralo svoja pota.³⁶

A vendarle je Cerkev prebivalstvu, ki je prej razmišljalo in delalo povsem drugače, postopoma le uspela vsiliti svoj pogled na poroko kot zakrament in monogamno, nerazdružljivo zvezo. Torej od 13. stoletja naprej (1215 – 4. lateranski koncil) lahko nedvomno govorimo o povsod sprejetem krščanskem modelu poroke.³⁷

Pri oblikovanju tega modela so cerkveni zakonodajalci prevzeli tudi nekatere elemente rimskega prava, med katerimi je bil najpomembnejši *consensus* (medsebojna privolitev prihodnjih zakoncev),³⁸ ki je bil nujno potreben za sklenitev zakona. Pravilo, da se je zakonska zveza sklenila s privolitvijo, se je izoblikovalo konec 12. stoletja pod močnim vplivom Petra Lombarda. Po germanskem pravu je moral v poroko privoliti skrbnik dekleta. To je bil lahko oče, brat ali kak drug moški sorodnik, odvisno pod čigavim varstvom je ženska živela. Cerkvena doktrina pa je izoblikovala načelo, kjer je veljala samo privolitev prihodnjih zakoncev in ne dogovor med dvema družinama. Potem je bila poroka veljavna tudi, če se je zgodila proti volji staršev, čeprav je bilo njihovo strinjanje s sklenitvijo zakonske zveze priporočljivo. Družina se je lahko še kako trudila, da bi ločila mladi par, ki se je poročil brez njihove vednosti. Po cerkvenem pravu poroke namreč ni bilo več mogoče razveljaviti. Cerkev je torej izoblikovala model poroke, ki je omogočal posameznikom, da so delovali proti zahtevam in željam svoje družine oziroma fevdalnega gospoda.³⁹ Tudi izraz *matrimonium contrahere* (skleniti zakon), ki ga navajajo srednjeveški statuti, nam kaže na to, da je bila poroka priznana kot sporazumni dogovor med možem in ženo, pri čemer je imel duhovnik le vlogo

³⁵ Duby, *Medieval Marriage*, str. 3.

³⁶ O poročnih običajih v zgodnjem srednjem veku gl.: Vilfan, *Zakonska zveza*; Vilfan, *Ob nekaterih starih ženitnih običajih*; Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost*, str. 389–449.

³⁷ *A History of Women II*, str. 272.

³⁸ Prihodnja zakonca oziroma njuni starši so sicer morali privoliti v poroko, a ta sporazum med dvema družinama je bil v rimskem pravu zelo neformalen. Bistven je bil namen poročiti se, saj je bilo zakonsko življenje veliko bolj moralno kot pa konkubinat. Poroka je predstavljala le določeno družbeno formalnost, ki je ločevala zakonski stan od drugih odnosov. Brooke, *The Medieval Idea of Marriage*, str. 39 in 40.

³⁹ Shahar, *The Fourth Estate*, str. 82 in 83.

priče.⁴⁰ Formalno gledano je bila sklenitev poroke povsem v rokah mladega para. Vendar je povsem drugo vprašanje, ali je to pomenilo, da so lahko mladi ljudje od zdaj naprej sami odločali o svojih prihodnjih partnerjih, da so bila mladoletna dekleta zdaj vključena ali celo samostojna v težkem procesu iskanja primerneža moža in so odločala, ali se bodo sploh poročila, in ali je ta konsenz pomenil, da so bile žene spoštovane kot enakopravne partnerice svojih mož v vseh zadevah. Z gotovostjo lahko rečem, da ne, saj se je teorija povsem razlikovala od prakse. Načelo konsenza je tako po vsej verjetnosti ostalo samo v besedah, ki sta jih ženin in nevesta izmenjala pred duhovnikom, dejansko pa je odločitev o sklepanju zakonske zveze ostala še naprej predvsem v rokah staršev.⁴¹

Kleriki so v borbi proti poganskim običajem začeli uvajati krščanski obred poroke. Zahtevali so, da se zakoni sklepajo javno in v prisotnosti duhovnika, s čimer so hoteli preprečiti t. i. skrivne poroke. Le-te so že zelo dolgo predstavljale velik problem. V drugi polovici 12. stoletja so jim začeli vse glasneje nasprotovati in iskati rešitev. Glede tega je začel duhovnik zdaj javno oznanjevati načrtovano poroko, in to dovolj časa vnaprej, da je lahko vsakdo, ki je tej poroki nasprotoval, svoje vzroke pravočasno tudi navedel. Oklici so postali obvezni s kanonom številka 51 Lateranskega koncila. Branje oklicev in javni cerkveni obred sta bila pogoj za pravo in dovoljeno poroko. Vse druge zveze, ki so bile sklenjene na drug način, so bile tajne, nedovoljene in nepriznane. Celoten obred poroke je potekal po natančnih pravilih. Potem ko sta obe družini uredili finančna vprašanja, je sledila zaroka. Ta je pomenila obljubo poročiti se (*per verba de futuro – Vzel te bom za ženo*), ki sta jo prihodnja zakonca po navadi izrekla pred pričami. Nato je sledilo branje oklicev v župni cerkvi. Če nihče ni vzdignil glasu proti poroki, sta ženin in nevesta formalno sklenila zakon, tako da sta pred cerkvenimi vrati (*coram facie ecclesie*) oba privolila v skupno življenje (*per verba de presenti – Vzajem te za ženo*). To je bil trenutek, ko sta drug drugemu podelila zakrament. Ceremonija, pri kateri sta bili seveda prisotni priči, je vključevala tudi obdaritev neveste (doto), njeno predajo od očeta k možu, natančno določene besede in izmenjavo prstanov. Šele nato sta zakonca vstopila v cerkev, kjer je sledila poročna maša.⁴²

Takšna politika Cerkve je povzročila sakralizacijo poroke. Koncili so določili še natančnejša pravila zakonskega življenja in tako je bila prokreacija razglašena za glavno nalogo zakona. Ločitev je

⁴⁰ Janeković Römer, *Rod i grad*, str. 60.

⁴¹ *A History of Women* II, str. 273; Vilfan, *Pravna zgodovina*, str. 254.

⁴² Sheehan, *Marriage, Family, and Law*, str. 45–48.

bila prepovedana, razen v primerih, če je to dovolilo cerkveno sodišče (prešuštvo, impotenca, neplodnost, težka bolezen ali zločin). Kanonsko pravo je dopuščalo tudi t. i. ločitev od mize in postelje. V tem primeru možu in ženi ni bilo treba živeti skupaj, a njun zakon ni bil razveljavljen. Prav tako je bil prepovedan tudi konkubinatus. Načelo monogamije je bilo zelo strogo. Do 13. stoletja, ko je Tomaž Akvinski zapisal, da je ponovna poroka vdovca oziroma vdove dovoljena in da ji pripada naslov zakramenta, je bila ta ponovna poroka ravno tako bigamija, kot če je imel nekdo dve ženi. Do takrat se je bilo prepovedano poročiti celo s sorodnikom umrlega zakonca (na primer z bratom pokojnega moža). Enako pa je veljalo tudi za vse duhovne sorodnike (krstne in druge botre). A kljub določbi Tomaža Akvinskega Cerkev tudi pozneje ni bila pretirano navdušena nad sklenitvijo drugega, še posebej pa ne tretjega ali četrtega zakona. Lateranski koncil je leta 1215 omilil tudi oviro sorodstva za sklenitev zakona, saj je ta ovira zelo vplivala na življenje laičnega prebivalstva. Najprej je ta prepoved veljala do sedmega kolena, od koncila pa do četrtega.⁴³

Cerkveni zakon v mnogočem ni ustrežal laični družbi, ne samo zaradi svoje strogosti, temveč tudi zaradi povsem različnih ciljev in razumevanj. Za laično prebivalstvo so imele družinske in rodbinske vezi predvsem gospodarski in politični namen. Zato so imeli zakon in družino za izključno posvetno stvar in so se upirali kanonskim normam, ki so ogrožale njihov družbeni red. Tako je bilo na primer skakanje čez plot med laiki dovoljeno, dokler ni bila vpletena dediščina. Pri dedovanju je bilo namreč zelo pomembno, da je žena prejela le eno seme, seveda moževo, saj bi vsak nezakonski otrok lahko nekoč zahteval svojo dediščino. To je pa tudi eden izmed vzrokov, zakaj je bilo ženino prešuštvo večji zločin od moževega. Prav nič moralno nesporno se posvetnim ljudem ni zdelo ponovno poročanje vdov in vdovcev, kakor ne zavrnitev žene. Še posebej je to veljalo v primeru, ko je družina ostala brez moškega dediča. Po njihovem prepričanju je bila povsem pretirana tudi cerkvena prepoved poroke med sorodniki. Sklenitev zakonske zveze med daljnimi sorodniki se je namreč velikokrat izkazala kot idealna rešitev pri ponovnem združenju razkropljene posesti. Seveda poroka znotraj najožjega kroga sorodnikov ni prišla v poštev, a sorodstvene vezi, ki so bile zunaj tretjega kolena, niso več predstavljale ovire.⁴⁴

Potem ni popolnoma nič čudno, da so se še vedno ohranile t. i.

⁴³ Janeković Römer, *Rod i grad*, str. 55–60; Ennen, *Frauen im Mittelalter*, str. 97 in 98; Shahar, *The History of Women*, str. 12 in 13; Shahar, *The Fourth Estate*, str. 81 in 82; Uitz, *Die Frau in der Mittelalterlichen Stadt*, str. 106; *A History of Private Life*, str. 124–136.

⁴⁴ Duby, *Medieval Marriage*, str. 7 in 8.

tajne (necerkvene) poroke, ki so se sklepale brez prisotnosti duhovnikov in po vsej verjetnosti tudi brez privolitve staršev. Tudi v ohranitvi tajnih porok se kaže počasno uveljavljanje cerkvene doktrine. Še zelo dolgo so se namreč med ljudstvom pojavljali takšni načini sklepanja porok in čeprav jih je Cerkev začela preganjati kot greh, jim ni mogla odreči veljavnosti. Šele v prvi polovici 17. stoletja je nedvomno obveljala splošna obveznost cerkvenih in neveljavnost drugih zakonov.⁴⁵

Kljub velikemu nasprotju med laičnim in cerkvenim pojmovanjem poroke⁴⁶ so se v vsakdanjem življenju našle kompromisne rešitve. Cerkev je v veliki meri ublažila svoja prvotna stališča (odstopili so od načela svobodnega sporazuma med prihodnjima zakoncema, zanemarili enakost vseh družbenih slojev v tem vprašanju, v posameznih primerih so dovolili ločitev). Laiki pa so počasi začeli sprejemati obred cerkvene poroke in pravila zakonskega življenja. Do splošnega sprejetja kanonskega poročnega prava je preteklo še veliko stoletij, saj je bil edinstveni obred uveden šele po Tridentinskem koncilu 1563. leta.⁴⁷

Usodni poroki v rodbini Celjanov

Kot že rečeno, je bila poroka brez dovoljenja staršev po kanonskem pravu povsem legitimna in veljavna. Od 12. stoletja naprej so se teologi zavzemali, da starševski »da« oziroma »ne« ni bil več ključnega pomena za sklenitev zakonske zveze. Kdor se je tajno poročil, je sicer res grešil, a s cerkvenega stališča to ni imelo nobenega vpliva na veljavnost njegove poroke. Cerkev se je zavzemala le za to, da se je zgodila pred duhovnikom in na mestu, ki je bilo za poroko primerno. Torej, če se je zgodila na takšen način, je bila po cerkvenem pravu povsem legitimna, s tem pa seveda tudi nerazrešljiva. A kljub temu je iz listin in statutarnega prava razvidno, da se je posvetna oblast temu upirala, saj so bile od staršev nedovoljene poroke strogo prepovedane. S pravnega stališča so bile tajne poroke zelo komplicirana zadeva, saj so s sabo prinesle mnoga kočljiva vprašanja. S tem v zvezi je treba omeniti problem legitimnosti otrok, ki so se rodili iz takšne zveze, vprašanje dedovanja in kajpada tudi nepomirljive družinske prepire. Tako so se posvetni oblastniki na vse pretege trudili, da bi s prepoved-

⁴⁵ Vilfan, *Pravna zgodovina*, str. 252 in 253.

⁴⁶ Tezo, da sta obstajala kar dva modela poroke, cerkveni in posvetni, je v svoji knjigi razvil Doby, *Medieval Marriage*.

⁴⁷ Janeković Römer, *Rod i grad*, str. 60.

mi in raznoraznimi ukrepi preprečili te, tako zelo pogoste, tajne in od staršev nedovoljene poroke.

Ogrski kralj Koloman jih je pred sodiščem obravnaval kot vse druge prepovedane spolne združitve. Siciljski kralj Roger II. je ženskam in otrokom iz tajnih porok odvzel vse zakonske pravice, kastiljski kralj Alfonz Modri pa je leta 1260 prepovedal skrivne poroke in za njih določil denarno in telesno kazen.⁴⁸

Proti njim so se prav tako borila naša srednjeveška mesta.

Glede na to, da so bile srednjeveške poroke predvsem politične narave, je povsem razumljivo, da so starši hoteli imeti popoln nadzor nad izbiro otrokovega poročnega partnerja. Velikokrat je bila usoda celotne plemiške rodbine odvisna od ene same poroke. A po drugi strani je ravno zaradi prisilnih porok prihajalo do tega, da sta se dva zaljubljenca poročila na samem in brez vednosti svojih staršev, kar pa se je navadno končalo zelo žalostno. Srednji vek je nabit s številnimi romantičnimi zgodbami, od katerih so ene bolj, druge pa spet manj resnične. Brez dvoma vsakdo od nas pozna nesrečno usodo Romea in Julije ali Tristana in Izolde. Pa pustimo ob strani vprašanje, ali so te osebe v preteklosti tudi dejansko živele. Že samo zapis njihovih življenj je neke vrste dokaz, da so se v srednjem veku prav gotovo vsakodnevno srečavali s podobnimi primeri.

Na našem ozemlju je še posebej znan in odmeven primer Veronike Deseniške in Friderika II. Celjskega. Njuna zgodba je navdihnila številne domače in tuje pisce,⁴⁹ ki pa si v interpretaciji njune usode niso

⁴⁸ Schäfer, *Agnes Bernauer*, str. 118.

⁴⁹ Prav v času Veronikine in Friderikove ljubezenske drame so umrli trije sinovi Hermana II. in s tem se je začel propad celjske dinastije. In ravno zato je Veronika postala v slovstvu nekak mitološki ključ za zgodovinski prelom v naših deželah. Sodi namreč med najpomembnejše zgodovinske motive v slovenski literaturi. Obravnavali so ga: Matija Schneider, *Ulrich Graf Zellsky*. Ena igra v treh aktah, 1817; Josipina Turnograjska, *Nedolžnost in sila*, 1851 (objavo njenega rokopisa glej v: Mira Delavec, *Nedolžnost in sila: življenje in delo Josipine Urbančič-Turnograjske* (1833–1854), Kranj: Gorenjski glas, 2004); Jože Iskrač, *Veronika Deseniška*. Epična pesem v XV spevih, Celovec, 1863; Jovan Anton Turkuš, *Veronika Deseniška*. Žaloigra v petih dejanjih, 1867; Josip Jurčič, *Veronika Deseniška*. Tragedija v petih dejanjih: igra se l. 1422 do 1424, 1880; Anton Funtek, Viktor Parma, *Urh, grof celjski: teharski plemiči*. Opera v treh dejanjih, 1895; Marica Gregorič-Stepančič, *Veronika Deseniška*, 1909/1910; Dragan Šanda, *Grofov Celjskih Pentalogija*, 1934; Oton Župančič, *Veronika Deseniška*, 1924; Anton Novačan, *Herman Celjski*. Drama v petih dejanjih, 1928; Rajko Vrečar, *Ulrik, grof celjski in Teharjani*, ok. 1930; Bratko Kreft, *Celjski grofje*, 1932; Danilo Švara, *Veronika Deseniška*. Libreto, 1943; Franček Rudolf, *Celjski grof na ěrebcu*. Drama v treh dejanjih, 1968; isti, *Veronika*. Veseloigra s petjem in uničevanjem čustev, 1974; Sandi Sitar, *Z Desenic Veronika z Desenic*, 1974; Matjaž Kmecl, *Friderik z Veroniko ali danes grof Celjski in nikdar več*. Igra, v: Merjenje dalje in nebeških strani, 2005, str. 263–288. Pri Hrvatih: Dragotin Rakovac, *Veronika od Desenic ili Lepota u Medvedgradu*, 1831;

bili vedno enakih misli. To se zdi nekako opravičljivo, saj tudi pisni viri o Celjskih poročajo zelo različno.⁵⁰ V primerjavi s pesniki in pisatelji so le redki zgodovinarji našli svoj navdih v Veroniki Deseniški,⁵¹ kar pa je po vsej verjetnosti posledica tega, da je vire o tej ženski zelo težko najti.

O Frideriku in Elizabeti

Veronika Deseniška je v zgodovino Celjskih stopila na začetku leta 1425, s tem ko je postala druga žena Friderika II. Celjskega. Friderik se je na željo svojega očeta sprva (leta 1405)⁵² poročil z Elizabeto, s hčerjo Štefana Frankopanskega in Katarine Carrarske, ki mu je za doto⁵³ prinesla polovico otoka Krka, mesta Trsat, Bakar z

Dragojka Jarnevič, *Veronika Desiničeva*. Tragedija, pred 1851; Franjo Žigrovič-Protočki, *Veronika Desiniška*. Drama, 1879; Josip Eugen Tomić, *Veronika Desiniška*. Tragedija, 1914. Pri Nemcih: Johann Ritter von Kalchberg, *Die Grafen von Cilli* [Friedrich Graf von Cilli]. Tragedija, 1791; Rudolf Gustav Puff, *Gräfin Veronika*. Novela, 1837–1839; Franz Krones pod psevdonimom Frank, *Veronika von Teschnitz und das Grafenhaus der Cillier*. Novela, 1863; in Jean Litahovsky, *Veronika von Teschnitz*. Tragedija, 1867; Ana Wambrechtsamer, *Heut' Grafen von Cilly und nimmermehr*. Roman, 1933 (slovenski prevod: Niko Kuret, *Danes grofje Celjski in nikdar več*, 1940). Pri Čehih: František Kaňka (po R. Puffu), *Veronika z Desenic*. Pripoved, 1838 in pri Italijanih: Giuseppe Vassilich, *Elisabetta de' Frangipani, contessa di Veglia e Modrussa*. Roman, 1905. Povzeto po: Grafenauer, Veronika Deseniška, str. 413.

⁵⁰ O virih in dosedanjih raziskavah o Celjskih grofih glej: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 13–23; Štih, *Celjski grofje*, str. 11–19.

⁵¹ Od slovenskih zgodovinarjev je treba omeniti Boga Grafenauerja, ki je za *Slovenski biografski leksikon* napisal geslo o Veroniki Deseniški (Grafenauer, Veronika Deseniška), in Metoda Dolenc, ki se je lotil raziskave o kazenskem procesu proti Veroniki Deseniški (Dolenc, *Kazenska pravda*). S to temo se je ukvarjal tudi Štih, *Celjski grofje*, vprašanje njihove deželno knežje oblasti. O življenju Veronike in Friderika je pisal še Roth, *Die »Hexe« Veronika*.

⁵² Grafenauer, Veronika Deseniška, str. 412. Po drugih podatkih sodeč, je mogoče tudi, da sta se poročila že prej (1388, ko je bila sklenjena poročna pogodba). Klaič, *Zadnji knezi Celjski*, str. 42: [...] *da je knez Friderik takoj po Štefanovi smrti (1390), ko se je pričel boj za Elizabetino dediščino, kot njen bodoči soprog ali morda že kot njen soprog* [...]. Glej še: *Enciklopedija Slovenije* III, str. 155: *Grof Friderik II. Celjski je bil od 1388 poročen z Elizabeto* [...].

⁵³ Poročna pogodba je bila sklenjena že leta 1388. Elizabetin oče, knez Štefan Modruški in Krški, ter njegova žena, grofica Katarina, sta določila *svoji dragi hčerki knežnji Elizabeti* doto v znesku 20.000 goldinarjev v zlatu. Glede na to, da nista imela toliko gotovine, sta Frideriku zastavila Krk, Bakar, Bribir in Trsat. Določila sta še nekaj pogojev, listino pa dala pečatiti svojemu svaku in ujcu, štajerskemu grofu Otonu Stubenberškemu. Glej: Otorepec, Centralna kartoteka, 1388, september 30. Izkazalo se je, da je Štefan še pravočasno zagotovil svoji hčeri dediščino, saj je že dve leti zatem umrl. To je izkoristil njegov mlajši brat Ivan, ki je nastopil proti vdovi Katarini in njeni hčeri Elizabeti ter jima odvzel Modruš. Knez Ivan je imel namreč

okolico (s tem tudi dostop do morja) in Bribir v Vinodolu, pripadal pa ji je tudi Steničnjak v Slavoniji.⁵⁴ Že eno leto po poroki se jima je rodil sin, Ulrik II., zadnji moški predstavnik svojega rodu.

Friderika srednjeveški kronisti (med njimi prednjači Enej Silvij Piccolomini, ki že tako ali tako o Celjskih grofih ne zna povedati nič lepega), razen Celjske kronike (oz. *Kronike grofov Celjskih*) seveda, opisujejo v zelo negativni luči. Piccolomini pravi, da je bil po zunanjem videzu sicer res podoben svojemu očetu Hermanu, a njegov način vladanja nikakor ni bil primerljiv z očetovim. Po njegovem pisanju sodeč, je bil Friderik *surov, neznosen, željan krvi, brezsrčen, vdan poželenju, nasprotnik klera, sovražnik božjega čaščenja in sosedov, popolnoma nič ljubezniv, požrešen in naklonjen nasladnosti*. Živel naj bi zelo razuzdano življenje, med drugim naj bi si celo s silo jemal žene, sestre in hčere svojih podložnikov.⁵⁵

Na drugi strani pa je Elizabeta v Piccolominijevih očeh sijala povsem drugače. Bila je plemenite krvi in izjemno poštena ženska.⁵⁶ Glede na kronistovo sovražno nastrojenost do Celjskih grofov ni takšna podoba nič presenetljiva.

vso pravico oporekati bratovi odredbi iz leta 1388, ker je bila sestavljena brez njegove vednosti in privolitve. Katarina in Elizabeta sta se morali zadovoljiti s tem, kar jima je pustil Ivan. Novi dogovor se sicer ni ohranil, vendar nam je znano, da je bilo kneginji priznanih: 20.000 zlatih forintov dote, za katere je imela pravico do polovice gradu Senja in njegovih prihodkov; še dodatnih 9.000 forintov, kar je bilo zavarovano z gradovima Slunjem in Drežnikom, in nazadnje še 10.000 forintov, za katere je kralj Sigismund založil njej in njenemu soprogu grad Steničnjak. V teh pogajanjih je uspela Katarina prisiliti kneza Ivana, da je Elizabeti priznal tudi doto v višini 32.000 florenov, namesto katerih je knez prepustil svoji nečakinji polovico otoka Krka, gradove Trsat, Bakar in Bribir v Vinodolu, kar je imel do zdaj v svojih rokah njen oče Štefan. Dogovor s knezom Ivanom je dala Katarina potrditi najprej Sigismundu, nato pa še nekaterim Ivanovim sorodnikom. Potem je skupaj s hčerko zapustila Hrvaško in odšla najverjetneje najprej v Ortenburg, pozneje pa v Mehovo (na Kranjskem), ki ga je kupila od Hermana II. Med prebivanjem na Kranjskem se je Elizabeta zelo verjetno poročila s Friderikom Celjskim. Povzeto po: Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, str. 40 in 41.

⁵⁴ Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, str. 27.

⁵⁵ Piccolomini, *Historia Australis*, str. 213 in sl. Navedeno in prevedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 219 in 220. *Comes senior, Fredericus nomine, Hermanno genitori corporis proceritate maiestateque pene par, sed animi moderatione plane dispar, durus atque intractabilis, sanguinis avidus, crudelitatis et avaritiae deditus, hostis cleri, divini cultus inimicus, subditis gravior, vicinis odiosior, nulli amabilis, gulae indulgens, libidini indulgentior [...], in subditos quam turpiter debacchatus sit, istis uxores, illis filias, sorores aliis eripuit, nusquam virgo servari potuit, neque quas rapuit, in palatio more principum tenuit, sed corruptas indotatas restituit.*

⁵⁶ Piccolomini, *Historia Australis*, str. 215 in sl. Glej Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 220: *Hic cum filiam Nicolai comitis Croatiae non minus probitate quam sanguine generosam duxisset uxorem [...].*

O tem, ali je bil zakon Friderika in Elizabete na začetku srečen, in o njuni medsebojni naklonjenosti nimamo nobenih informacij. Vemo le to, da sta zadnjih osem let najverjetneje živela ločeno.⁵⁷ Ni pa nemogoče, da sploh nista živela skupaj. Dobro nam je znano dejstvo, da je Friderik skupaj z očetom spremljal kralja Sigismunda na njegovih potovanjih po Evropi. Tako ga spomladi leta 1415 srečamo s cesarjem v Konstanci. Takrat je Friderik pridobil svojega cesarskega sorodnika za neki precej nepošten posel. Friderik in Sigismund sta namreč Elizabeti s prevaro odvzela Steničnjak. Zelo mogoče je, da Elizabeta o tem ni popolnoma nič vedela, saj je takrat že živela pri materi in po vsem, kar je znanega, ni več oziroma sploh ni živela z možem. Mogoče pa je bila prav ta nečedna poteza Friderika Celjskega glavni vzrok, da sta se zakonca popolnoma razšla.⁵⁸

A njuna zgodba s tem še ni končana. Leta 1422 je namreč Elizabeta v Krapini umrla v zelo sumljivih okoliščinah. Po nekaterih virih sodeč, naj bi bila celo umorjena. Za njen umor pa naj bi bil odgovoren kar njen soprog, torej Friderik II. Celjski. *Čprav so se starši obeh zakoncev zelo trudili, da bi ju po nekaj letih razdvojenega življenja ponovno spravili skupaj, je Friderik prvo noč, ko se je vrnil k svoji ženi to, kar je bilo pripravljeno za spravo in mir, spremenil v uboj.*⁵⁹ Ta tragedija je najprej načela plodno sodelovanje med Hermanom II. in njegovim sinom, že čez nekaj let pa ga je spremenila celo v odkrito sovraštvo. O tem dogodku in o Friderikovi absolutni krivdi nam govori predvsem Eberhard Windecke v svojih *Denkwürdigkeiten*⁶⁰ in pa

⁵⁷ Grafenauer, Veronika Deseniška, str. 412. V srednjem veku ločeno življenje dveh zakoncev po vsej verjetnosti ni bilo neobičajno. Sploh če imamo pred očmi še dejstvo, da je bila velika večina porok že vnaprej dogovorjena in sklenjena samo zaradi političnih vzrokov. Na koncu 12. in v začetku 13. stoletja so bila ločena gospodinjstva že kar ustaljena navada. Par je tako živel veliko bolj individualno življenje in možnosti za različne intrige ambicioznejših članov teh dveh gospodinjstev so se izjemno povečale. Glej: Labarge, *A Small Sound*, str. 47. Videli smo, da sta po vsej verjetnosti živela ločeno življenje tudi zadnji goriški grof Leonhard in njegova žena Paola Gonzaga.

⁵⁸ Klaič, *Zadnji knezi Celjski*, str. 41–47.

⁵⁹ Piccolomini, *Historia Australis*, str. 215 in sl. Prevedeno in navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 220: *At cum parentes utriusque magno labore, post aliquot annos divisos coniuges in matrimonium reduxissent, prima nocte qua Fridericus ad uxorem rediit, quod parabatur ad pacem, vertit in necem.*

⁶⁰ Windeckes *Denkwürdigkeiten*, str. 191. Navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 212: [...] *in deselben zit kam geritten grof Friderich von Cilie der Römischen konigin brüder des alten grofen Herman sun von Cilie gen Ofen; den zeich man offenbarlich, er hette sin wip gedöttet, die was ein grefin zu Zenge, als das ouch lutmert wart [...].*

že omenjeni Piccolomini v delih *Historia Australis*⁶¹ in *De Europa*.⁶² Windecke je celotno zadevo opisal zelo dramatično, saj nas seznanjajo celo z zadnjimi besedami, ki naj bi jih spregovorila Elizabeta Celjska. Tik preden se je odpravila spat, naj bi namreč svojim spremljevalcem rekla: *Dragi gospodje in prijatelji, kaj mi pomaga ta poravnava? Vem, da me boste jutri našli mrtvo ob mojem soprogu. Oni pa naj bi ji odgovorili: Nič ne skrbite, ste zdravi in popolnoma pri močeh. Še dolgo boste (če bo bog tako želel) živeli v ljubezni. A kljub temu so jo po kronistovem pripovedovanju zjutraj našli mrtvo. Friderik Celjski naj bi dvornim služabnicam ob tem samo ironično dejal: *Le pojdite k svoji gospe in pogledjte, kako ji gre.*⁶³ Pisanje Windeckeja in Piccolominija je brez vsakršnega dvoma prevzel tudi Franjo Baš, ki pravi, da je Friderika zaradi pomanjkanja vsake pomembnejše javne dejavnosti in zaradi epikurejskega osebnega izživljanja njegova doba širše spoznala šele po umoru Elizabete, ker je bilo to dejansko prvo in edino samoniklo politično delo v njegovem dolgem življenju.⁶⁴ Podobno je razmišljal tudi Franz Krones, ki pravi, da se Friderik v nobenem primeru ni mogel otresti suma umora svoje žene.⁶⁵ Na drugi strani pa je pisec Celjske kronike pri svojem pripovedovanju bolj previden in govori le o smrti in ne tudi o umoru. Vendar je kljub temu pripomnil, da se je *po deželi javno govorilo, da jo je zavoljo ljubke gospodične, imenovane Veronika, ki bi jo bil rad vzel za ženo, ponoči zabodel in umoril, ko sta skupaj ležala.*⁶⁶ Na Celjsko kroniko so se očitno opirali tudi slovenski zgodovinarji, saj so pri vprašanju Elizabetinega umora vsi nakazali možnost, da jo je ubil Friderik, a ob tem poudarili, da o*

⁶¹ Piccolomini, *Historia Australis*, str. 1–474. Navajam odlomke po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*.

⁶² Piccolomini, *opera quae extant omnia*, str. 387–471. Navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 236: [...] *legitimam coniugem ex comitibus Croaciae natam, sua manu intermisisset, [...]*.

⁶³ *Windeckes Denkwürdigkeiten*, str. 191. Prevedeno in navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 212 in 213: [...] *das doch die grefin von Zengen nit gern det und sprach: »lieben herrn und freunde, was sol dise fruntschafft? ich weiß wol, das man mich morgen bi minem herrn dot vindet?« do sprochent die andern herrn: »nit also; ir sint gesünet und gütllich geracht; ir sollent (ob got wil) lang mit libe leben.« also ließ es die güt grefin sin und ging mit ireme herrn slofen: des morgens was die edlen grefin dot. do sprach grof Fridrich von Cilie zü sinen jungfrouwen: »gont zü iver frouwen und sehent, wie es ir gangen.« da die jungfrouwen zu ir in die kammer komen, do was die frouwen dot [...].* Glej tudi: Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 261.

⁶⁴ Baš, *Celjski grofi*, str. 18.

⁶⁵ Krones, *Graf Hermann II.*, str. 126.

⁶⁶ *Kronika grofov Celjskih*, str. 18 in 19. Ta slovenski prevod je na določenih mestih precej slab, zato je treba besedilo primerjati z izvornikom. Za izvornik glej: Krones, *Die Cillier Chronik*. Za knjigo Klaič, *Zadnji knezi Celjski* je prevod popravil Božo Otorepec. Glede na to se tukaj velikokrat obračamo tudi na njegove popravke.

tem ni zanesljivih podatkov.⁶⁷ Le hrvaška zgodovinarica Nada Klaić je nedvomno menila, da Friderik ni imel popolnoma nič opraviti z ženinim umorom.⁶⁸

Po mnenju kronista Windeckeja se je Friderik julija 1424 mudil v Budimpešti pri sestri Barbari, kjer ga je Ivan Frankopanski (Elizabetin nečak) poklical na dvoboj, češ da je v postelji umoril svojo ženo, vendar pa mu ni mogel ničesar dokazati. Sigismund je dvoboj prepovedal in oba poslal k nepristranskemu sodniku, danskemu kralju Eriku VIII., ki se je ravno takrat nahajal v Budimpešti. Ta obtožba Friderika očitno ni prizadela, a sumov ga kljub temu ni oprala.⁶⁹ Ne glede na to, ali je Friderik Celjski svojo ženo dejansko ubil oziroma jo je morda dal ubiti, dejstva, da se je v drugi polovici leta 1424 poročil z Veroniko Deseniško, ne moremo zanikati. Proti temu priča edino- le pisanje Piccolominija, ki je odkrito dvomil, da sta bila »nesrečna zaljubljenca« v resnici tudi poročena, saj je imel Veroniko samo za eno izmed grofovih konkubin, ki naj bi bila v to grešno dejanje celo prisiljena.⁷⁰ Celotna takratna populacija je bila prepričana, da sta bila ta dva dogodka med seboj povezana, saj naj bi Friderik svojo ženo ubil ravno zaradi slepe ljubezni do Veronike.⁷¹

⁶⁷ Glej na primer: Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 260 in 261; Kos, *Zgodovina Slovencev*, str. 311; *ES II*, str. 14; Grafenauer, Veronika Deseniška, str. 412.

⁶⁸ Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, str. 55.

⁶⁹ *Windeckes Denkwürdigkeiten*, str. 191. Navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 212 in 213: [...] *do kam noch ime der jung grof Hans von Zenge ouch gon ofen, der was der selben frouwen swestersone; und der sprach dem selben Friderich zü kempfen zü, wenn er in wisen wolt, daz er ime sin mumen in sinem bette gedötet hette ... das das wor were, das wolt er in wisen, wie ein erber grof einen bettmorder mit der hant wisen solte, wiewol er im nit gut genüg were. Der und ander rede ludentent vil zü Ofen in der konigin stuben in der vesten; do sant die koniginne zu dem konige von Dennemarg: und die zwene konig noment es zü in und understudent es zu richten [...].* Glej tudi: Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, str. 56 in Grafenauer, Veronika Deseniška, str. 412.

⁷⁰ Piccolomini, *Historia Australis*, str 215 in sl. Navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 220: [...] *Efferatus enim et amoribus novae concubinae devinctus, [...] Concubina, quae sexus fragilitate ac fortasse coacta peccaverat [...].*

⁷¹ Glej: *Windeckes Denkwürdigkeiten*, str. 191. Navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 212: [...] *wie das grof Friderich von Cilie mit sinem wibe zu zorn gewesen were wol acht jor lang, und das hette gemacht ein slofwib, das der selbe Friderich hette noch hut dis tages [...].* Piccolomini, *opera quae extant omnia*. Navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 236: [...] *In eo praefuit aetate nostra Fridericus comes, cui cum esset in libidinem pronissimus et olim Veronicae concubinae incensus amore, legitimam coniugem ex comitibus Croacie natam, sua manu intermisit [...].* Če upoštevamo še podatek iz Celjske kronike, da so se okrog širile govorice o Friderikovem sodelovanju pri ženinem umoru, za kar naj bi bila kriva grofova ljubezen do Veronike, potem vidimo, da so takratni ljudje po vsej verjetnosti res trdno verjeli v kruti umor, ki ga je zagrešil Friderik Celjski.

Poroka z Veroniko Deseniško

Od kod je Veronika izvirala in kdaj je bila rojena, iz virov žal ne moremo zagotovo ugotoviti, a zelo verjetno je, da je sodila med plemstvo. Kronista Piccolomini in Windecke nam jo predstavita le kot *concubinam* oziroma *slofwib*, o njenem rodu pa so njune ustnice popolnoma zapečateni. Malo bolj zgovoren je pisec Celjske kronike, ki pravi, da je bila Veronika *plemenita in lepa gospodična, po rodu iz Desinića*. Frideriku sicer *po plemstvu ni bila enaka, ker je bila samo iz skromnega viteškega rodu*.⁷² Desinić naj bi bila vas in sedež župnije južno od Velikega Tabora v hrvaškem Zagorju, za kar pa govori le podobnost imena in kraja v bližini Friderikovih posestev.⁷³ Tudi sam Friderik je Veroniko označil kot visokoplemenito. In sicer takrat, ko je leta 1425 prek svojega odposlanca poprosil beneškega doža, naj mu zagotovi azil, če bi ga napadel madžarski kralj Sigismund, ki je menda zelo ogorčen, ker se je Friderik poročil z mlado hčerko nekega velikega madžarskega barona.⁷⁴ O njenem plemiškem izvoru govori tudi dejstvo, da je bila pokopana v jurkloštrski kartuziji, kjer je v tamkajšnjem nekrologiju označena kot *Veronika comitissa*.⁷⁵ Franz Otto Roth odpira možnost, da je bila Veronika spletična Elizabete Frankopanske. Njegova namigovanja, da je treba njen dom po vsej verjetnosti iskati na enem od kvarnerskih otokov, pa izhajajo le iz njegovih popotovanj po severnem delu Paga in majhnih ribiških vasicah na Ugljanu ter Dugem otoku v bližini Zadra. Tukaj je namreč naletel na številne visokorasle ženske, ki so imele svetlo polt, svetle lase in modre oči ter so bile zelo nežne konstrukcije. Spomnile so ga na fascinantne Veronikine opise, ki nam jih v svojih besedilih ponujajo srednjeveški in tudi kasnejši kronisti. Na podlagi tega je sklepal, da obstaja

⁷² *Kronika grofov Celjskih*, str. 19 (popravljeni prevod iz: Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, op. 269, str. 56). Glej še: Krones, *Die Cillier Chronik*, str. 78: *Als dernach drey jahr vergangen waren, nahm der ehegenante graff Friedreich ein ander gemahl, die edl Veronica, die ein hübsch jungfraw was und des geschlecht eine von Dessnitz was, wiewohl sy ihm nicht eben gleich was an dem adel, denn sy was geschlechter rittermessiger leut.*

⁷³ Grafenauer, *Veronika Deseniška*, str. 412.

⁷⁴ Cusin, *Documenti*, št. 17, str. 33 in 34: [...] *Cum magnificus dominus Federicus comes Cilie miserit ad presentiam nostri domini unum ambassiatorem suum cum literis credentialibus, et exponi fecerit, quod accepit in uxorem, de curia Regis hungarie quandam iuvenem filiam cuiusdam magni baroni hungarie, de qua re dictus Rex hungarie videtur esse valde idignatus, et intendit habere dictam iuvenem, et dubitat dictus comes Federicus quod dictus dominus Rex non mittat gentes suas contra eum [...].* Glej tudi: Štih, *Celjski grofje*, vprašanje njihove deželnoknežje oblasti, op. 12, str. 228.

⁷⁵ Štih, *Celjski grofje*, vprašanje njihove deželnoknežje oblasti, op. 12, str. 228.

možnost, da je Veronika izhajala iz enega od teh otokov.⁷⁶ Menim, da skleпов, oblikovanih samo na takšnih predpostavkah, ne gre jemati preveč resno.

Kakor koli že, Friderik in Veronika sta se vsekakor poročila, a brez dovoljenja Friderikovega očeta, Hermana II. Celjskega. To je nedvomno povzročilo spremenjen in skrhan odnos med očetom in sinom. Povsem se strinjam s trditvijo Nade Klaić, da je bila nedovoljena poroka tista, ki je razjezila mogočnega celjskega grofa in pahnila Friderika v ječo. Nikakor pa to ni bilo povezano z domnevnim umorom Elizabete Celjske.⁷⁷ O tem priča tudi Celjska kronika, ki pravi, da *zato, ker jo je vzel brez privoljenja svojega očeta Hermana in proti nasvetom svojega svaka kralja Sigismunda, ga je ravnokar omenjeni kralj Sigismund povabil, naj pride na Ogrsko. In ko je prišel k njemu, ga je kralj Sigismund ujel in ga izročil njegovemu očetu Hermanu v ječo. Ta ga je dal ukleniti v železne vezi, odpeljati domov z vozom, okovati v stolpu na Ojstrici in dobro zastražiti.*⁷⁸ Zakonska zveza Friderika in Veronike je bila po cerkvenem pravu povsem legitimna in veljavna, saj je Cerkev dopuščala tako od staršev nedovoljene poroke kakor tudi poroke med različnimi pripadniki družbenih slojev. Vendar pa je srednjeveška družba, ki je bila stanovsko izjemno razslojena, zelo težko sprejela takšno možnost sklepanja porok. In glede na to, sinova poroka tudi v Hermanovih očeh ni veljala za sprejemljivo. Za Celjske, ki so se dejansko že desetletja sorodstveno povezovali z evropskimi dinastijami, je bila poroka z dekletom, ki je bilo nižjega rodu in le plemkinja, za najstarejšega sina, ki je bil predviden za nosilca rodbinske politike, lahko samo zločin, saj so se Celjski vendarle smeli poročati le s kneginjami in kraljičnami. Vendar pa porokam visokega plemiča z nizko plemkinjo niso nasprotovali le posamezni visoki plemiči in vladarji mogočnih dinastij. Takšna zakonska zveza je namreč – tudi po Švabskem zrcalu (Schwabenspiegel) sodeč – veljala za nepravilni zakon. Mogoče ravno zaradi tega tudi Enej Silvij Piccolomini (on je bil namreč prav tako plemiške krvi) ni priznaval

⁷⁶ Roth, Die »Hexe« Veronika, str. 58: *Dann freilich wird man Veronika irgendwo auf einer der Inseln des Kvarner/Quarnero beheimatet vermuten müssen [...]?* Glej tudi str. 58, op. 4.

⁷⁷ Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, str. 54–63.

⁷⁸ *Kronika grofov Celjskih*, str. 19. Naveden je nekoliko popravljen prevod iz: Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, op. 269, str. 56 in 57. Glej tudi: Krones, *Die Cillier Chronik*, str. 78 in 79: *Und darumb, das er sy ahn willen seines vatters graff Hermanns, auch ahn rath könig Sigismund seines schwagers genommen hett, do fodert ihn der ehegenandte könig Sigismundt gegen Ungern zu kommen. Und do er zu ihm kam, do fingk ihn könig Sigismundt und andwortet ihn deinem vatter graff Hermann in gefengknus. Der schickt ihn in eyssnen bandten in einen wagen heim und legt ihn gen Osterwitz in den thurn verschmidt und wohl bewart.*

zakonske zveze med Friderikom in Veroniko in je imel nesrečno dekle le za grofovo priležnico.⁷⁹ Prav tako ostaja odprto vprašanje, ali se je njuna poroka zgodila pred pričami, duhovnikom in pred cerkvenimi vrati. Če se ni, potem je spet razumljivo, zakaj Piccolomini ni priznaval takšne poroke.

A kljub temu so bile poroke med plemičem in ministerialko precej pogoste. Sicer res ne tako kot poroke med plemkinjo na visokem položaju in ministerialom, pa vendar so jih v srednjem veku poznali.⁸⁰ Treba je opozoriti vsaj na en primer, ki zelo spominja na zgodbo Friderika II. in Veronike Deseniške. Gre namreč za Agnes Bernauer, ki je imela – podobno kot Veronika – velik odmev v literaturi in pesnitvah.⁸¹ Njena zgodba je morala biti za sodobnike še bolj provokativna, saj je bila na družbeni lestvici še nižje od štajerske lepoticice. Bila je namreč izjemno lepa hči augsburškega padarja.⁸² Poklic padarja pa je v srednjem veku veljal za nepošten posel. V očeh takratnih ljudi je bila Agnes zaradi svojega izvora potem bližje prostitutki kot pa samo družbeno nižje rangirani soprogi bavarskega vojvode in prestolonaslednika Albrehta III. Albreht III., ki je bil edini sin vojvode Ernsta Bavarskega, se je leta 1432 na skrivaj poročil z omenjeno Agnes (obstaja tudi možnost, da sta le živela skupaj) in z njo živel na gradu Vohburg. Vsa zadeva je prišla na dan, ko ga je njegov oče, ki je imel za svojega sina seveda drugačne načrte, želel poročiti s hčerko vojvode Ericha Braunschweiga. Med Albrehtovo odsotnostjo so na ukaz razjarjenega očeta, ki se nikakor ni mogel sprijazniti s sinovo zakonsko zvezo, leta 1435 ubogo Agnes ujeli, obsodili čarovništva in utopili pri Straubingu na Donavi.⁸³

⁷⁹ Dolenc, *Kazenska pravda*, str. 15.

⁸⁰ Freed, *Noble Bondsmen*, str. 99 in 100.

⁸¹ Dopsch, *Die Grafen von Cilli*, str. 9.

⁸² Pri tem je še posebej zanimivo to, da tudi njo, podobno kot Veroniko Deseniško, opisujejo kot izjemno lepo žensko, nežne postave in s prekrasnimi svetlimi lasmi. Vse skupaj je še bolj zanimivo zato, ker so tudi trubadurji idealno žensko opisovali kot dolgolaso svetlolasko bele polti, vitko, elegantno, fino in lepih manir. Črnolaska pa je bila na drugi strani simbol greha, nezvestobe in hudobije. To so bile rojene morilke, lažnivke ali čarovnice (Kos, *Vitez in ugrabljenka*, str. 535 in 536). Potem bi morda lahko sklepali, da so takratni pisci (veliko naključje bi bilo, da sta bili obe dekleti resnično takšnega videza in si pri tem še podobni) videli v obeh nesrečnicah pozitivno osebo in so se postavili na njeno stran, s tem pa obsodili dejanja mogočnega Hermana II. Celjskega oziroma bavarskega vojvode Ernsta. In niso prav nič verjeli, da sta bili res čarovnici.

⁸³ Glej: Roth, *Die »Hexe« Veronika*, str. 62 in 63. Nekaj informacij o Agnes Bernauer se najde tudi v: Pirchegger, *Die untersteirische Agnes Bernauer*. Spodnještajerska Agnes Bernauer je v Pircheggerjev prispevku Veronika Deseniška, zato je v njem mogoče najti več podatkov o Veroniki in ne toliko o Agnes. Več o Agnes in njenem času glej: Schäfer, *Agnes Bernauer*.

Predvsem je treba opozoriti, da sta se Herman Celjski in Ernst Bavarski nedvomno poznala, še več, bila sta v sorodu, saj se je vendar Herman III. Celjski leta 1424 v drugo poročil s hčerko bavarskega vojvode Ernsta, Beatrikso.

Herman II. je imel za svojega prvorojenega sina najbrž drugačne poročne načrte. A Friderik mu jih je s svojo samovoljno poroko povsem prekrizal. Zagotovo se je moral zavedati, kako besen bo njegov oče, ko bo izvedel za poroko, in kakšne posledice lahko sledijo, saj je leta 1425 zaprosil Benetke za zatočišče, češ da ogrski kralj grozi njegovemu in ženinemu življenju. Beneški senat je o njegovi prošnji razpravljal 25. junija 1424, a mu ni ustregel.⁸⁴ Sigismund je zatem dal nesrečnega celjskega grofa prijeti in ga poslal Hermanu II., ki je sina najprej zaprl v stolp na Ojstrici.

Veronikina smrt

Vendar Herman II. ni imel težav le s Friderikom. Največjo nevarnost je stari Celjski grof prav gotovo videl v njegovi »nezakoniti ženi«, Veroniki Deseniški. Ona je bila tista, s katero je bilo treba obračunati in jo, če se le da, za vse večne čase odstraniti iz sinovega življenja. *Ko so s tem oropali plemenito Veroniko njenega gospoda in moža ter vseh gradov in gospostev, ni imela nikjer kraja, kjer bi se mogla skriti pred jezo svojega tasta in bila na varnem. Svoje bivališče si je poiskala skupaj z nekaterimi svojimi gospodičnami in hišnami v gozdovih ter se je tam skrivala in trpela veliko pomanjkanje, gorje in skrb.*⁸⁵ Za kratek čas je mlada Veronika uspela ubežati Hermanovi jezi in se je zatekla k Frideriku IX. Ptujskemu, ki jo je skrival v Vurberku pri Ptujju.⁸⁶ Že kmalu pa so jo celjski zasledovalci odkrili in prepeljali v Celje. Tam je Herman II. sklical sodišče, pred katerim je Veroniko obtožil, *da je s čarovnijami premotila njegovega sina Friderika, da se je poročil z njo. Tudi njega da je zalezovala s strupom in še na druge načine in mu stregla po življenju.*⁸⁷ Za te obtožbe naj bi jo sodišče obsodilo na smrt.

Zastrupljenje v srednjem veku sicer ni veljalo za kaznivo dejanje zoper osebo, temveč so ga imeli za nekakšno splošno nevarno de-

⁸⁴ Cusin, Documenti, št. 17, str. 33 in 34.

⁸⁵ *Kronika grofov Celjskih*, str. 19.

⁸⁶ Grafenauer, Veronika Deseniška, str. 413.

⁸⁷ *Kronika grofov Celjskih*, str. 20. Glej še: Krones, *Die Cillier Chronik*, str. 79 in 80: *sy het mit zauberlisten seinen sohn graff Friederich überkommen, das er sy gemachelt und genomen hatt. Sy het auch ihm selbst mit giffjt und in ander weis nachgestellt und auff sein leben gangen.*

janje kot vrsto čarovništva ali čarovniškega poznavanja naravnih in nadnaravnih sil. Medtem ko bizantinsko pravo še ni poznalo smrti na grmadi, saj je čarovništvo kaznovalo z mečem, pa Dušanov zakonik čarodeja že kaznuje z ognjem. Prav tako je tudi Švabsko zrcalo kristjane, ki so se pečali s čarovnijami ali z zastrupljanjem, kaznovalo s sežigom na grmadi.⁸⁸ Čeprav so bili v srednjem veku procesi zoper čaravnice še precej redki, saj se je obsežen lov na čaravnice začel šele nekje v 16. in 17. stoletju,⁸⁹ so srednjeveški ljudje trdno verjeli, da sta čarovništvo in čarovnija mogoča in so bili z njima prav zagotovo seznanjeni.

Nedvomno lahko rečemo, da so bili takratni prebivalci resnično prepričani, da je priprava različnih ljubezenskih napojev mogoča.⁹⁰ O tem nam pričajo tudi številni srednjeveški statuti, iz katerih je razvidno, da so se oblasti na vso moč borile proti pripravljavcem teh zvarkov.

Posvetni zakoni so skušali preprečiti predvsem uporabo škodljivega čarovništva. Pod Cerkvinim vplivom pa je sčasoma postala prepovedana vsakršna coprnija, saj so v njej videli obliko poganstva, podobno kot je bilo čaščenje dreves in svetih studencev. Cerkev v čarovništvu ni videla nič drugega kakor obliko malikovanja, saj se je tako čarovništvo kakor tudi malikovanje zatekalo k hudiču. Zato je bilo treba tako čarovništvo kot vse druge sledi poganstva popolnoma izkoreniniti. A kljub temu je bila Cerkev v primerjavi s posvetnimi zakonodajami pri kaznovanju čarovnic in čarovnikov veliko bolj popustljiva in blaga. Mogoče je hotela tako uveljaviti svojo moč nad verniki in pri tem ni hotela izvajati prevelikega pritiska. Lahko pa, da je prevzela mnenje nekaterih cerkvenih očetov, ki čarovništva niso jemali preveč resno.⁹¹

Vrnimo se k usodi Veronike Deseniške. Na sojenju ji je pomagal besednik oziroma pomočnik pri pravdi in sodišče jo je oprostilo obtožbe. Herman II. se s tem seveda ni zadovoljil in je nesrečno mladenko zaprl na grad Ojstrica ter jo ukazal ubiti. Tam sta jo dva njegova

⁸⁸ Schwabenspiegel, 2. del, 182. poglavje, str. 36: *Belich cristen mensch vngelaubig ist oder miz zaubrei vmb gat oder mit uergift oder mit gocz leichnam icht anders wirbet dan man ze recht sol vnd des uberweist werdent die sol man alle auf hurden prennen*. Glej še: Dolenc, *Kazenska pravda*, str. 15 in 16.

⁸⁹ Glej: Tratnik-Volasko in Košir, *Čaravnice*.

⁹⁰ Z ljubezenskimi napoji se ni le povzročilo oziroma dajalo ljubezni, temveč se jo je tudi vsililo. Najpogostejše sestavine teh napitkov so bile različne rastline (luštrek, mandragona, štiriperesna detelja, trobelika, baldrijan, bršljan, cipresa in lovor) ali posamezni deli živali (kri, meh, netopirjevo srce, zajčji organi, mačje srce in še posebej žabe, žabji oziroma krastačini kraki, mravlje ...). Schäfer, *Agnes Bernauer*, str. 214 in 215.

⁹¹ Shahar, *The Fourth Estate*, str. 268 in 269.

viteza pozneje tudi utopila.⁹² Pokopana je bila v Braslovčah. Friderik, ki je nekje okoli leta 1426 prišel iz zavora,⁹³ je dal svojo »ljubljenko« prekopati v Jurklošter, kjer so 17. oktobra vsako leto obhajali njeno obletnico smrti. V njen spomin je obdaril tudi kartuzijo v Bistri.⁹⁴

Ali so v srednjem veku poznali ljubezen?

V kolikšni meri je mogoče govoriti o pravi ljubezni med Friderikom II. Celjskim in Veroniko Deseniško? Menim, da gre pri njuni zgodbi za resnično zagledanost in zaljubljenost. Ne vidim namreč razloga, zakaj bi se Friderik drugače poročil z nižjo plemkinjo, saj mu ta zakonska zveza nikakor ni mogla pomagati pri doseganju kakršnih koli političnih ciljev oziroma mu ni doprinesla pomembnejših posesti. Kot smo videli, se je moral poleg tega zelo dobro zavedati tudi posledic, ki so sledile njegovemu »nepremišljenemu« dejanju. Nekateri v tej zgodbi niso videli nič drugega kot samo še eno uspešno politično spletkarjenje Celjskih grofov in ogrskega kralja Sigismunda. Veronika Deseniška naj bi bila namreč ključna oseba pri navezavi stikov med Sigismundom in Benetkami, s katerimi je bil sprt ogrski kralj. S tem v zvezi naj bi bila Friderikova prošnja za azil v zameno za gradove in posesti načrtovana že daleč vnaprej, Veronika pa samo oseba, ki so jo Celjski in Sigismund pri svojih spletkah nesramno izkoristili.⁹⁵ Vendar ne vem, zakaj bi potem Herman Celjski svojega sina držal v zaporu še kako leto po Veronikini smrti, če ne ravno zato, ker je družinske posesti še vedno nameraval predati enemu od mlajših sinov. A usoda se je spet poigrala z njim. Potem ko sta mu umrla oba mlajša sinova, je sprevidel, da mu ne preostane nič drugega, kot da

⁹² *Kronika grofov Celjskih* poroča, da sta jo utopila v čebru, str. 20: [...] *Nato so jo spet odpeljali na Ojstrico, kjer so jo hoteli umoriti z lakoto in žejo. Ker se pa to ni posrečilo, je poslal grof Herman tja dva viteza, ki sta jo dala pod Ojstrico utopiti v čebru.* (Krones, *Die Cillier Chronik*, str. 80: *Darnach wardt sy wieder gen Osterwitz geführt, daselbst man sy aber mit hunger und durst wolt getodt haben: do das aber nicht mocht geseyn, do schickt er zwen ritter hin, die sy under Osterwitz in einer pottigen liessen trencken.*) Enej Silvij Piccolomini pa pravi, da so jo utopili v tekoči vodi: [...] *concupinam vero pater Hermannus (ut est potentum iustitia) in profluentem demersisset* [...]. Piccolomini, *opera quae extant omnia*, str. 411. Navedeno po: Mlinar, *Podoba Celjskih grofov*, str. 236.

⁹³ Herman II. ga je imel zaprtega tako dolgo, dokler sta živila njegova mlajša sinova Herman III. in Ludvik. Ko pa sta ta dva umrla, je Herman moral osvoboditi Friderika iz jetništva že preprosto zato, ker ni imel komu prepustiti posesti Celjskih. Glej: Klaić, *Zadnji knezi Celjski*, str. 58.

⁹⁴ Grafenauer, *Veronika Deseniška*, str. 413.

⁹⁵ Roth, *Die »Hexe« Veronika*, str. 58 in 62. Glej tudi str. 62, op. 7. O tem je pisal tudi Pirchegger, *Die untersteirische Agnes Bernauer*, str. 187–194.

izpusti Friderika in mu zaupa upravljanje družinskega premoženja. Če bi držala teorija, da je bila Veronika v vse skupaj prisiljena, kot trdi tudi Piccolomini (*ac fortasse coacta peccaverat*), in v celotni zadevi izigrana, bi oče svojega sina najverjetneje izpustil že prej oziroma ga mogoče sploh ne bi zaprl.

Vendar, glede na to, da v srednjem veku večina poročenih parov ni poznala ljubezni kot takšne, saj so bili skoraj vsi zakoni dobro premišljeni in sklenjeni iz političnih razlogov, zakonca pa sta se med seboj komaj poznala, so si zelo težko predstavljali, kakšno močno čustvo ljubezen sploh je. Zato so se jim zdela takšna nepremišljena dejanja zelo nenavadna in nemogoča ter jih niso znali pripisati drugemu kakor čarovnicam in coprnicam. Dokler je bila neka višja sila (npr. ljubezenski napoj) kriva za pogubna dejanja, je bilo vse v najlepšem redu. Ljubezenski napoji so bili neke vrste alibiji za strast.⁹⁶ Odnos med zakoncema je v večini primerov temeljil na zavesti o pripadnosti, medsebojni naklonjenosti in spoštovanju. Čustva so bila ob začetku skupnega življenja popolnoma postranskega pomena. Ljubezen seveda ni iznajdba poznejših stoletij, saj sta bili ljubezen in sreča tudi srednjeveškemu človeku ideal, a to je bila stvar, ki se je navadno razvila šele v zakonu – če se je – ob prilagajanju zakoncev na skupno življenje. V večini primerov pa so bili uporabni nadomestki za ljubezen »nežnost«, »skrb« in »poštenost« v smislu lojalnosti.⁹⁷ Cerkev je že od samega začetka predpisovala krščansko *caritas*, saj se je mož moral obnašati kot pravi gospodar nad svojo družino, predvsem pa nad podrejenimi vitezi in služabniki.⁹⁸

Vidimo torej, da so ljudje v srednjem veku prav tako poznali ljubezen in zaljubljenost. Iskali so različne načine, kako bi pretentali starše oziroma oblasti, da bi se z izbrano osebo lahko zakonito poročili ter z njo tudi živeli. Največkrat pa se je romanca končala tragično, še posebej, če se je moški, na primer visok plemič, zaljubil in si izbral izvoljenko nižjega stanu, čeprav plemkinjo, saj je imel vodja plemiške rodbine pred očmi samo koristi, ki mu jih določena poroka lahko prinese. Večina prebivalcev verjetno ravno zaradi dogovorjenih porok in takratnega načina življenja ni poznala ljubezni in se jim je zdela zelo nenavadna in nevsakdanja ter so si jo znali razlagati kot vpliv neke nadnaravne sile.

⁹⁶ Več o tem glej: Rougemont, *Ljubezen in zahod*, str. 42–45.

⁹⁷ Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 130 in 131.

⁹⁸ Kos, *Vitez in ugrabljenka*, str. 532.

Viri

- Cusin, Fabio: Documenti per la storia del Confine Orientale d'Italia nei secoli XIV e XV. *Archeografo Triestino*, XXI, Serie III, 1936.
- Krones, Franz: *Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. I: Die Freien von Saneck und der erste Graf von Cilli. II: Die Cillier Chronik*. Graz, 1883.
- Kronika grofov Celjskih* (prev. Ludovik Modest Golia). Maribor: Obzorja, 1972.
- Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis, sive Pii Papae II. Historia Australis*. *Analecta monumentarum omnis aevi Vindobonensia* [...] Adami Francisci Kollarii II. Vindobonae 1762. (Piccolomini, *Historia Australis*.)
- Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis, [...] opera quae extant omnia [...] nunc demum post corruptissimas editiones summa diligentia castigata [...] his quoque accessit gnomologia ex omnibus Sylvii operibus collecta, & Index rerum [...]*. Unveränderter Nachdruck. Frankfurt a. M.: Minerva, 1967. (Piccolomini, *opera quae extant omnia*.)
- Otorepec, Božo, Centralna kartoteka srednjeveških listin. Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU (1140–1500).
- Pizan, Christine de: *Knjiga o mestu dam*. Ljubljana: Delta, 1999.
- Schwabenspiegel, Kurzform II (Hrsg. Karl August Eckhardt), Hahnsche Buchhandlung, Hannover 1960. *Monumenta Germaniae Historica*, *Fontes iuris germanici antiqui*, Nova series, IV. zvezek.
- Sveto Pismo Stare in Nove zaveze*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije, 1997.
- Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigismunds* (Hrsg. Wilhelm Altmann). Berlin, 1893.
- Woman Defamed and Woman Defended. An Anthology of Medieval Texts* (ed. Alcuin Blamires, Karen Pratt in C. W. Marx). New York in Oxford: Oxford University Press, 1992.

Literatura

- Baš, Franjo: Celjski grofi in njihova doba. *Celjski zbornik*, 1951.
- Brundage, James A.: *Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe*. Chicago in London: The University of Chicago Press, 1987.
- Brooke, Christopher N. L.: *The Medieval Idea of Marriage*. Oxford: Oxford University Press, 1989.

- Dolenc, Metod: *Kazenska pravda zoper Veroniko Deseniško*. Ljubljana: Založba rektorata Univerze, 1930.
- Dopsch, Heinz: Die Grafen von Cilli – Ein Forschungsproblem? *Südostdeutsches Archiv*, 17./18. zvezek. München, 1974/1975, str. 9–49.
- Duby, Georges: *Medieval Marriage. Two Models from Twelfth-Century France*. Baltimore in London: The Johns Hopkins University Press, 1978.
- Enciklopedija Slovenije (ES)*, 1.–16. zvezek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987–2002.
- Ennen, Edith: *Frauen im Mittelalter*. München: C. H. Beck Verlag, 1985.
- Freed, John B.: *Noble Bondsmen. Ministerial Marriages in the Archdiocese of Salzburg, 1100–1343*. Ithaca in London: Cornell University Press, 1995.
- Grafenauer, Bogo: Veronika Deseniška. *Slovenski biografski leksikon*, 4. knjiga (Taborska–Žvanut). Ljubljana, 1980–1991, str. 412.
- Gruden, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda*. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1910.
- A History of Private Life. Revelations of the Medieval World* (ed. Georges Duby). Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1988.
- A History of Women. Silences of the Middle Ages* (ed. Christiane Klapisch-Zuber). Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1992.
- Janeković Römer, Zdenka: *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*. Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1994.
- Klaič, Nada: *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. krone*, Celjski zbornik (posebna izdaja). Celje 1982.
- Kos, Dušan: Vitez in ugrabljenka: nasilnik in njegova žrtev? *Acta Histriae* (Prispevki z mednarodne znanstvene konference: Govorica nasilja, Koper, 11.–13. oktober 2001), 10, 2002, št. 2, Koper 2002, str. 517–548.
- Kos, Milko: *Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 1955.
- Kozinc, Nina: Ženske iz vatikanske zakladnice. *Delta, Revija za ženske študije in feministično teorijo*, letn. 3, št. 1–2, 1997. Ljubljana: Društvo za kulturološke študije, 1997, str. 75–91.
- Krones, Franz: Graf Hermann II. von Cilli. Eine geschichtliche Lebensskizze. *Mitteilungen des historischen Vereins für Steiermark*, 21, 1879, str. 106–136.

- Labarge, Margaret Wade: *A Small Sound of the Trumpet: Women in Medieval Life*. Boston: Beacon Press, 1986.
- Mlinar, Janez: *Podoba Celjskih grofov v narativnih virih*. Ljubljana: Znanstvena zbirka Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2005.
- Pirchegger, Hans: Die untersteirische Agnes Bernauer. *Ausgewählte Aussätze. Zum 75. Geburtstage Hans Pircheggers* (hrsg. vom Historischen Verein für Steiermark). Graz, 1950, str. 187–194.
- Pohl, Walter: *Habsburžani. Zgodovina evropske rodbine*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994.
- Roth, Franz Otto: Die »Hexe« Veronika. Liebeszauber, Adelspolitik und »Renaissance« – Menschen im steirischen frühen 15. Jahrhundert. *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs*, 37, 1987, str. 57–69.
- Rougemont, Denis de: *Ljubezen in zahod*. Ljubljana: Založba /*cf (Rdeča zbirka), 1999.
- Schäfer, Werner: *Agnes Bernauer und ihre Zeit*. München: Droemersch Verlaganstalt Th. Knaur Nachf., 1987.
- Shahar, Shulamith: *The Fourth Estate. A History of women in the Middle Ages*. London and New York: Methuen, 1983.
- Shahar, Shulamith: The History of Women in the Later Middle Ages – A General View and Problems of Research. *Frau und spätmittelalterlicher Alltag, Internationaler Kongress Krems an der Donau 2. bis 5. oktober 1984*, Veröffentlichungen des Instituts für mittelalterliche Realienkunde Österreichs, Nr. 9. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1986, str. 9–18.
- Sheehan, Michael M.: *Marriage, Family, and Law in Medieval Europe: Collected Studies* (ed. James F. Farge). Toronto and Buffalo: University of Toronto Press, 1997, str. 38–86.
- Štih, Peter: Celjski grofje – še vedno raziskovalni problem? *Celjski grofje, stara tema – nova spoznanja*, Zbornik mednarodnega simpozija, Celje, 27.–29. maj 1998 (ur. Rolanda Fugger-Germadnik). Celje: Pokrajinski muzej Celje, 1999, str. 11–19.
- Štih, Peter: Celjski grofje, vprašanje njihove deželnokežje oblasti in dežele Celjske. *Grafenauerjev zbornik* (ur. Vincenc Rajšp). Ljubljana: ZRC SAZU, 1996, str. 227–256.
- Till, Jože: *Hema Krška. Njen svet in njeni sledovi*. Celovec: Mohorjeva družba, 2005.
- Tratnik-Volasko, Marjeta in Košir, Matevž: *Čarovnice. Predstave, procesi, pregoni v evropskih in slovenskih deželah*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1995.

- Uitz, Erika: *Die Frau in der mittelalterlichen Stadt*. Leipzig: Edition Leipzig, 1988.
- Vilfan, Sergij: *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica, 1996.
- Vilfan, Sergij: Ob nekaterih starih ženitnih običajih obsoških in beneških Slovencev. *Slovenski etnograf*, letnik VI–VII, 1953–1954. Ljubljana: Etnografski muzej v Ljubljani, DZS, 1954, str. 157–195.
- Vilfan, Sergij: Zakonska zveza pri Slovencih v zgodnjem srednjem veku. *Zbornik znanstvenih razprav*, XL. letnik, Ob 60-letnici fakultete (1920–1980). Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Pravna Fakulteta, 1980, str. 1–27.
- Vilfan, Sergij: *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.
- Žvanut, Maja: *Od viteza do gospoda*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1994.

Veronika of Desinic – unfortunate love and forbidden marriages in the Middle Ages

Summary

In the Middle Ages, marriages were founded on well-defined laws, which were regulated by canon law since the beginning of the 13th century. Since the 4th Lateran Council (1215), marriage was considered a sacrament, and formally, only a mutual consent between the bridegroom and the bride was enough to conclude a marriage. Nevertheless, future spouses did not have a say in their choice of partner. It is true that the expression *matrimonium contrahere*, stipulated in city statutes, indicates that marriage was acknowledged as a mutual consent between the husband and the wife, with a priest merely playing the role of a witness. But in all likelihood, the consensus was limited to words the bridegroom and the bride exchanged in front of the priest, for the decision on marriage choice still remained in the hands of parents or guardians. Mutual consent, which was, according to canon law, sufficient to conclude a marriage as well as pre-arranged marriages, resulted in secret marriages or marriages forbidden by parents. It was the statutory law that fought these marriages, but it was noblemen who feared them most, because secret marriages of their sons and daughters could thwart their master plans. One of the best-known examples of forbidden marriage is without doubt the marriage

Veronika Deseniška – nesrečne ljubezni in prepovedane poroke ...

between Friedrich II, Count of Cilli, and Veronika of Desinic, which ended with Veronika's death (murder?).